

Sabrina P. Ramet, *Alternatives to Democracy in Twentieth-Century Europe: Collectivist Visions of Modernity* (Budapest; New York: Central European University Press, 2019), xiv + 477 str.

Profesorica Sabrina P. Ramet s Norveškoga sveučilišta znanosti i tehnologije u Trondheimu dobro je poznata našoj znanstvenoj javnosti kao autorica brojnih knjiga i članaka koji se bave poviješću Jugoslavije. U ovoj knjizi Ramet se bavi kolektivističkim ideologijama koje su tijekom XX. stoljeća u Europi nametnule svoje vizije „alternativne modernosti“, odnosno bile autoritarne alternative demokratskom razvoju.

U prvom poglavlju, „Rival Visions of Alternative Modernity: An Introduction” (str. 1–34), autorica objašnjava metodologiju koju je koristila u knjizi, kva je struktura knjige i zašto se u njoj odlučila za obradu određenih primjera.

U poglavlju „An Evolving Vision of an Alternative Modernity: Soviet Communism” (str. 35–133) autorica prikazuje glavne značajke komunističkoga sustava na primjeru Sovjetskoga Saveza. Objašnjava izvorne ideološke postavke Karla Marxa i Friedricha Engelsa, kako je njihove ideje preuzeo i prilagodio boljševički vođa Lenjin i kako su postavke marksizma-lenjinizma poslije provodili, odnosno mijenjali sovjetski komunisti. U poglavlju su prikazane sve glavne značajke ustroja i razvoja Sovjetskoga Saveza, od Oktobarske revolucije i građanskoga rata, rasprava među boljševičkim vođama tijekom 1920-ih o daljnjem razvoju sovjetskoga društva, do Nove ekonomske politike. Posebna pozornost posvećena je razdoblju vladavine Staljina i njegovu utjecaju na razvoj sovjetskoga društva. Pri kraju poglavlja opisano je i stanje za vrijeme Hruščova i Brežnjeva, kada sovjetsko društvo ulazi u razdoblje „razvijenoga socijalizma”, a poglavlje završava opisom reformi koje je provodio Gorbačov.

U trećem poglavlju, „The Quest for an Alternative Modernity: Fascism and Nazism. Part I” (str. 135–197), autorica se bavi fašističkom ideologijom, s naglaskom na utjelovljenje te ideologije u Italiji pod Mussolinijem. U prvom dijelu poglavlja izložene su različite interpretacije fašističke ideologije, primjerice je li ona revolucionarna ili reakcionarna, je li riječ o modernizacijskoj ili protumodernoj ideologiji i koje su sličnosti i razlike između talijanskoga fašizma i njemačkoga nacionalsocijalizma. Nakon toga predstavljene su sve glavne značajke politike talijanskoga fašizma na unutarnjem i vanjskopolitičkom planu.

U četvrtom poglavlju pod nazivom „The Quest for an Alternative Modernity: Fascism and Nazism. Part II” (str. 199–273) autorica nastavlja razmatranja iz prethodnoga poglavlja, pri čemu se usredotočuje na nacionalsocijalistički režim u Njemačkom Reichu. Prikazuje njegove glavne značajke, od gospodarske i kulturne politike do politike nacista prema različitim skupinama koje su smatrali „nepodobnima”, na prvome mjestu njihovu antisemitsku politiku koja je dovela do holokausta. Na kraju poglavlja autorica ponovno razmatra sličnosti/razlike između talijanskoga fašizma i njemačkoga nacionalsocijalizma.

U petom poglavlju, „The Quest for Freedom and Solidarity: Anarchism in Spain” (str. 275–337), autorica se bavi Španjolskim građanskim ratom, pri

čemu posebnu pozornost posvećuje anarhistima, koji su u Španjolskoj djelovali još od druge polovine XIX. stoljeća te su politički i sindikalno bili organizirani prije izbijanja građanskoga rata. Jedno od važnih uporišta anarhista bila je Katalonija. Nakon izbijanja građanskoga rata anarhisti su na selu djelomično uveli seljačke kolektive, a takva kolektivizacija provedena je i u dijelu industrije. No, za anarhiste se ubrzo pojavio problem odnosa s drugim političkim snagama koje su djelovale na republikanskoj strani. Ti su odnosi bili složeni i dolazilo je do sukobljavanja komunista, koji su imali potporu Sovjetskoga Saveza, s trockistima i anarhistima. Autorica upozorava da su španjolski anarhisti imali na raspolaganju vrlo kratko vrijeme i sužene mogućnosti za provedbu svojih ideja i zbog međusobnih sukoba u republikanskim redovima i konačnoga poraza republikanske strane u građanskom ratu, ali ipak smatra da su uspjeli razviti alternativni politički model u kojem su kombinirali radikalno opredjeljenje za ljudsku slobodu s dubokim uvjerenjem da se život ljudi može najbolje organizirati unutar kolektiva.

Nakon što je u prethodnim poglavljima iznijela značajke triju različitih kolektivističkih alternativa demokraciji, koje su, na svoj način, težile ostvariti „alternativnu modernost“, autorica u šestom i posljednjem poglavlju pod naslovom „Epilogue. In Defense of Liberal Democracy – and a Warning“ (str. 339–446) daje filozofsku i sociološku analizu liberalnih demokracija. Pritom objašnjava samo značenje pojma „liberalna demokracija“, a zatim prelazi na raščlambu značajki koje liberalnoj demokraciji, kao društveno-političkom sustavu, daju prednost i snagu, ali i slabosti koje otežavaju funkcioniranje liberalno-demokratskih društava. U tom smislu prikazuje određene primjere zaostajanja demokratskih sustava, pri čemu se usredotočuje na primjere Mađarske nakon što je na vlast došao Viktor Orbán i Poljske nakon što je na vlast došla Stranka prava i pravde. Nakon toga autorica analizira politiku američkoga predsjednika Donalda Trumpa, odnosno elemente te politike koji predstavljaju odmak od demokratskih tradicija američkoga društva.

Na kraju knjige nalazi se popis korištenih pojmova, popis naslova djela na engleskom jeziku koje autorica predlaže za daljnje čitanje kada je riječ o temama kojima se bavila u ovoj knjizi, kratak životopis autorice te imensko i predmetno kazalo.

Knjiga je napisana na temelju raznovrsne vrijedne literature. Opisano je kako su određene ideologije tijekom XX. stoljeća nametale svoje kolektivističke inačice „alternativne modernosti“, što je vodilo u velika ljudska stradanja i ratove. Naklonost autorice na strani je liberalne demokracije iako i sama upozorava na određene nedostatke takva sustava, a sa zabrinutošću gleda i upozorava na to kako početkom ovoga stoljeća u nekim slučajevima demokratski sustavi slabe, zloupotrebljavaju se ili urušavaju. Ova knjiga svakako može biti zanimljiva našim povjesničarima, politolozima i drugima ako se uzme u obzir da je hrvatska povijest XX. stoljeća znatnim dijelom bila obilježena ideologijama o kojima autorica piše, kao i kada je riječ o trenutačnim raspravama o stanju i razvoju našega društva u širem europskom okviru.

NIKICA BARIĆ